

Bestuurlijke Netwerkkarten Crisisbeheersing

Netwerkkart 29 Financieel verkeer

Nederlandse Academie voor Crisisbeheersing en Brandweezorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	handboek
Versie	202504

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid is bij wet vastgelegd onder de naam Instituut Fysieke Veiligheid.

29 Financieel verkeer

Crisistypen	<ul style="list-style-type: none">> bedreiging stabiliteit financieel stelsel door falende financiële onderneming(en)> verstoring van betalings- en effectenverkeer> (dreigende) run op banken/financiële instellingen> oncontroleerbare rentestijging of ernstige verstoring van geldcirculatie> ernstige verstoring van het kapitaalverkeer van en naar het buitenland
Bevoegd gezag	<ul style="list-style-type: none">> Europese Centrale Bank (ECB)> De Nederlandsche Bank (DNB)> Autoriteit Financiële Markten (AFM)> minister van Financiën> Europese Commissie / Europese Raad
Soorten maatregelen	<ul style="list-style-type: none">> toezicht op financiële ondernemingen/algemeen verbindende voorschriften uitvaardigen> afwikkeling van falende banken of bepaalde beleggingsondernemingen> onteigening financiële ondernemingen> Instellen moratorium> diverse (nood)maatregelen m.b.t. financieel-economisch en monetair beleid en financiële betrekkingen buitenland> staatssteun

Financieel toezicht

- > Het prudentieel toezicht richt zich zowel op individuele financiële ondernemingen (micro-economisch) als op de stabiliteit van de gehele financiële sector (macro-economisch).
- > De Europese Centrale Bank (ECB) houdt toezicht op de financiële soliditeit (prudentieel toezicht) van significante banken in de Europese Unie. Zij moeten - ook als het economisch tegenzit - kunnen voldoen aan hun verplichtingen.
- > Voor Nederland gaat het om ING, ABN AMRO, Rabobank, de Volksbank (voorheen SNS Bank) en de Bank Nederlandse Gemeenten. Zij vallen onder direct toezicht van de ECB.
- > Het prudentieel toezicht op de overige financiële ondernemingen in Nederland - zoals o.m. minder significante (middelgrote en kleine) banken en pensioenfondsen en beleggingsinstellingen - wordt uitgeoefend door de Nederlandsche Bank (DNB).
- > De ECB kan DNB instructies geven over de uitoefening van het toezicht en - indien dat nodig is voor de consistente toepassing van strenge toezichtnormen - het toezicht overnemen.
- > De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op het gedrag van ondernemingen. Gedragstoezicht is gericht op ordelijke en transparante financiële marktprocessen, zuivere verhoudingen tussen marktpartijen en zorgvuldige behandeling van cliënten.

Maatregelen toezichthouders

- > In geval een financiële onderneming in de problemen komt kan de toezichthouder ingrijpen door onder meer het:
 - geven van aanwijzingen over te nemen maatregelen door instelling;
 - opleggen van aanpassingen van juridische en/of operationele structuur van instelling;
 - uit functie ontheffen of vervangen van bestuurders en leidinggevendenden;
 - aanstellen van curator of bewindvoerder;
 - toepassen bestuursdwang.
- > In bijzondere omstandigheden kunnen DNB en de AFM ook tijdelijke algemeen verbindende voorschriften uitvaardigen. Zo heeft de AFM in 2008 tijdelijk een verbod afgevaardigd op short selling (speculatie op sterke koersdaling).

Afwikkeling falende banken/ beleggingsondernemingen

- > In geval een financiële onderneming dreigt om te vallen (faillissement) ondanks maatregelen van de toezichthouders en indien (bepaalde) financiële functies van de onderneming kritisch zijn voor de stabiliteit van het financieel stelsel, geldt een afwikkelingsregime.
- > Kern van het afwikkelingsregime is dat geen publiek geld wordt gebruikt om de onderneming te redden, maar dat de haar aandeelhouders, obligatiehouders en depositohouders met meer dan 100.000 euro delen in de lasten van afwikkeling.¹
- > De bevoegde afwikkelautoriteit kan zonder toestemming van de aandeelhouders en achtergestelde crediteuren:
 - Delen van of de gehele onderneming verkopen;
 - Een overbruggingsinstelling oprichten die activa, passiva, rechten of andere eigendomsinstrumenten als overnemer beheert totdat een koper gevonden is;

- Problematische activa, passiva afsplitsen en overdragen aan een 'bad bank'; een entiteit die probleemvolle activa en passiva van banken beheert om deze op de meest rendabele manier af te wikkelen;
 - De schuldenlast verminderen door de passiva af te waarderen - bail in - door bijvoorbeeld:
 - waarde aandelen af te schrijven tot nul;
 - schuldvorderingen van sommige obligatiehouders of inleggers te verlagen (zelfs tot nul);
 - sommige schuldvorderingen ten overstaan van de instelling in aandelen om te zetten;
 - de vervaldatum van sommige schuldvorderingen ten overstaan van de bank te wijzigen of de betaling van de interesten daarop op te schorten.
- > Bail-in kan tevens worden toegepast op de door de afwikkelautoriteit opgerichte overbruggingsinstelling of 'bad bank'.
 - > De ECB fungeert als afwikkelingsautoriteit voor de significante banken en voor bepaalde beleggingsondernemingen (zie onder Financieel toezicht). DNB is de nationale afwikkelingsautoriteit voor minder significante banken en overige financiële ondernemingen.

Redden financiële ondernemingen

- > Indien het afwikkelingsmechanisme ten aanzien van banken en bepaalde beleggingsondernemingen geen soelaas biedt; in situaties waarin het afwikkelingsmechanisme niet voorziet of in geval de mogelijkheden van het afwikkelingsregime onverhoopt zijn uitgeput, kan de minister van Financiën ingrijpen, wanneer het (dreigend) falen van een financiële onderneming leidt tot ernstig en onmiddellijk gevaar voor de stabiliteit van het financiële stelsel.

¹ Zo nodig kan ook in bepaalde gevallen aanvullend nog gebruik worden gemaakt van het afwikkelfonds (geïnd van banken en beleggingsondernemingen).

- > De minister van Financiën kan daarbij in afwijking van wet- en regelgeving en onmiddellijke voorzieningen treffen. Onmiddellijke voorzieningen kunnen onder meer zijn:
 - het tijdelijk ontnemen van stemrechten van de aandeelhouders;
 - afwijking van statutaire bepalingen;
 - het schorsen van bestuurders of commissarissen.
- > De minister kan als ultimum remedium de onderneming onteigenen.
- > De minister oefent deze noodbevoegdheden uit in overeenstemming met de minister-president en na raadpleging van DNB.

Bankenrun

- > De minister van Financiën kan in geval van een (dreigende) run op banken een bankenmoratorium instellen. Er kan geen contant geld meer worden opgenomen of opname van geld wordt per rekeninghouder beperkt.
- > Ook kan het te gelde maken van levensverzekeringen, pensioen- en spaarfondsen en beleggingen aan banden worden gelegd. Dit kan bijvoorbeeld een verbod behelzen op het afkopen van een levensverzekering of het belenen van polissen.

Monetair beleid

- > Het monetair beleid is de verantwoordelijkheid van de Europese Stelsel van Centrale Banken (ESCB). Het ESCB wordt gevormd door de ECB en alle nationale centrale banken van alle EU-lidstaten. De stabiliteit van de munt wordt primair bewaakt door het vaststellen van het rentetarief, het drukken van (extra) geld, het voordelig lenen van geld aan banken of vreemde valuta kopen of verkopen.
- > In zeer uitzonderlijke gevallen - bijvoorbeeld oorlogsomstandigheden of (dreigende) val van de euro - heeft de minister van Financiën de bevoegdheid om, in geval de ESCB onverhoopt niet kan

optreden, de rentevoet vast te stellen, kredietverlening van banken te beperken, noodgeld in omloop te brengen en het gebruik van muntgeld en noodgeld te reguleren.

Financieel verkeer buitenland

- > De minister van Financiën kan maatregelen nemen met betrekking tot het kapitaalverkeer van en naar het buitenland, inclusief andere EU-landen. Indien de minister van mening is dat een omvangrijke afvloeiing van kapitaal naar het buitenland de Nederlandse reservepositie aanmerkelijk dreigt te verminderen, dan wel dat een omvangrijke toevloeiing van kapitaal naar Nederland in ernstige mate het financieel-economisch beleid doorkruist of dreigt te doorkruisen, kan de minister beperkingen of quota's instellen.

Uitoefening bevoegdheden minister van Financiën

- > Alle genoemde bevoegdheden van de minister van Financiën zijn noodbevoegdheden. In de wet wordt vaak gesproken over buitengewone omstandigheden. Dat houdt in dat noodbevoegdheden alleen kunnen worden toegepast:
 1. bij een (dreigende) aantasting van een vitaal belang (proportionaliteit), en
 2. als de normale bevoegdheden ontoereikend zijn (subsidiariteit).
- > Voordat de minister van Financiën gebruik kan maken van de verschillende noodbevoegdheden is eerst een Koninklijk Besluit nodig voor inwerkingstelling van die bevoegdheden.
- > Bovengenoemd KB-vereiste geldt niet voor het redden van financiële ondernemingen zoals beschreven onder *Redden financiële ondernemingen*.

Continuïteit betalings- en effectenverkeer

- > Financiële instellingen zijn verantwoordelijk voor de continuïteit van hun diensten; zij treffen alle maatregelen om een verstoring zo spoedig mogelijk op te heffen. Zij informeren tevens hun stakeholders, waaronder hun klanten, medewerkers, andere financiële instellingen, toezichthouders en pers.
- > DNB en AFM houden toezicht op de kwaliteit van het continuïteitsmanagement van de Financiële Kerninfrastructuur (FKI). De FKI bestaat uit financiële instellingen en marktinfrastructuren die van essentieel belang zijn voor het Nederlands betalings- en effectenverkeer. Het zijn belangrijke aanbieders van de vitale financiële processen, te weten:
 - toonbankbetalingsverkeer
 - chartale betalingen (betalingen met bankbiljetten en munten);
 - opnemen van contant geld;
 - elektronische betalingen met de pinpas en creditcardbetalingen.
 - massaal giraal betalingsverkeer
 - crediteurenbetalingen (overschrijvingen via internetbankieren, acceptgiro's);
 - incasso's en periodieke betalingen (bijv. salarissen, uitkeringen en pensioenen).
 - hoogwaardig betalingsverkeer tussen banken
 - betalingsverkeer tussen banken en andere kapitaal- en geldmarktbetalingen (waaronder treasury verkeer van grote bedrijven) en afwikkeling van valutatransacties.
 - Effectenverkeer
 - gereguleerde handel;
 - vereffening (clearing) en afwikkeling (settlement) van effecten- en derivatentransacties.
- > In geval van instellingoverschrijdende of andere ernstige operationele verstoring van het betalings- of effectenverkeer (ongeacht de oorzaak) coördineert het

Tripartiete Crisismanagement Operationeel (TCO) de respons. Het TCO bestaat uit DNB, AFM en het ministerie van Financiën. Betrokken instellingen van de Financiële Kerninfrastructuur zijn vertegenwoordigd in aangesloten adviesgroepen en de consultatiegroep van het TCO.

Cybersecurity

- > Aanbieders van vitale processen in de financiële sector - de Financiële Kerninfrastructuur - zijn verplicht om ernstige ICT-incidenten in hun vitale processen te melden aan het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC).
- > Afhankelijk van de dreiging of het incident nemen vitale aanbieders uit de financiële sector deel in de *ICT Response Board* (IRB) dat door het NCSC wordt gefaciliteerd. De IRB is een publiek-privaat samenwerkingsverband dat bij elkaar komt wanneer een ICT-crisis dreigt of zich voordoet in meerdere sectoren.
- > Zie verder *Bestuurlijke Netwerkaart Cybersecurity*.

Algemene keten

- > Bij een ernstige verstoring van het betalingsverkeer kunnen gemeenten geconfronteerd worden met praktische gevolgen voor huishoudens en ook met onrust; zie *Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*.
- > De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio heeft geen invloed op het functioneren van de financiële sector zelf; overheidsinterventie in de sector ligt bij de onafhankelijke toezichthouders (ECB, DNB en AFM) en de minister van Financiën.

Europese Unie

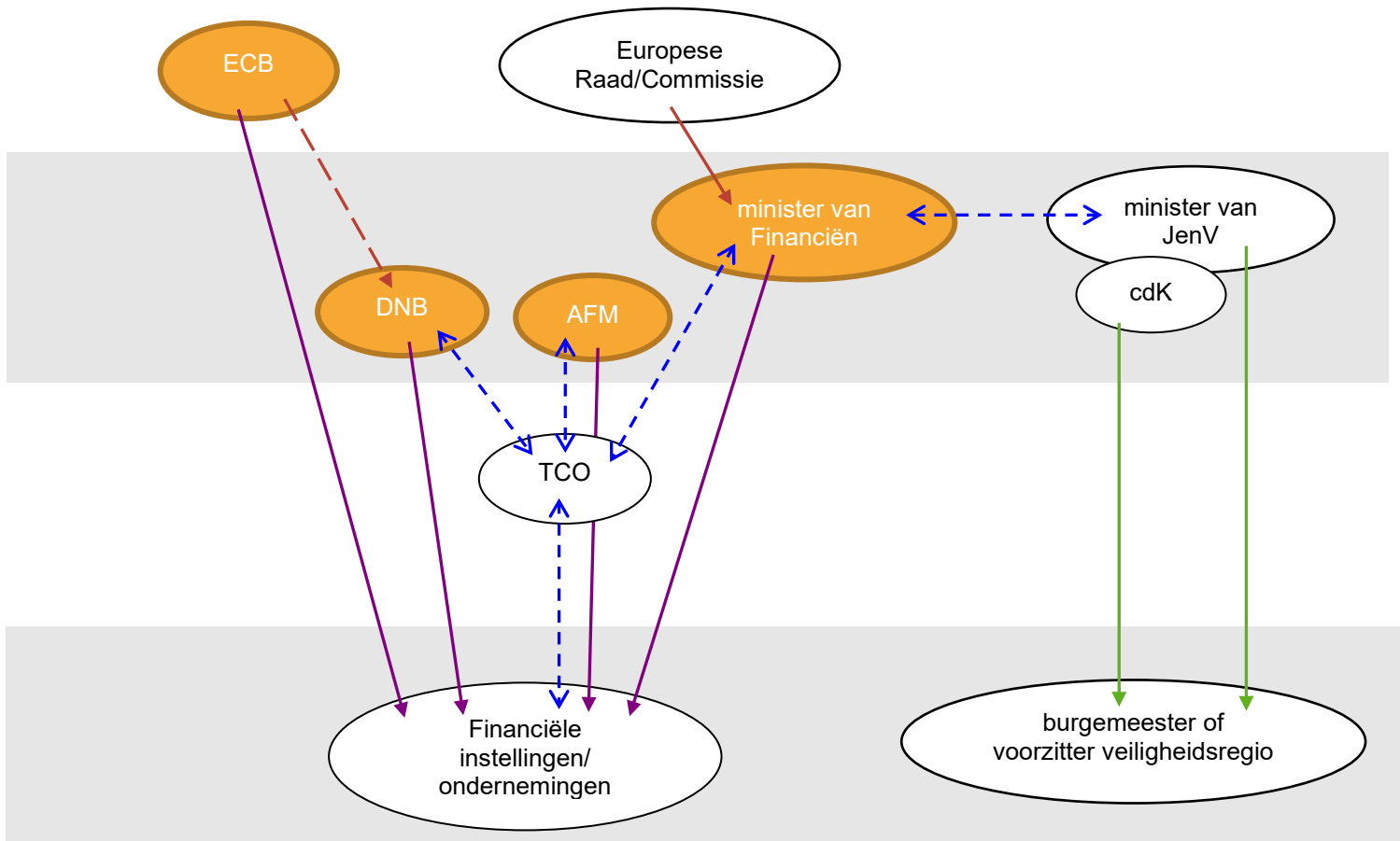
- > Staatssteun is in beginsel binnen de interne markt (EU) verboden. De Europese Commissie kan staatssteun echter toestaan ten aanzien van financiële ondernemingen (zie onder *Redden*

financiële ondernemingen) indien dat aantoonbaar ten doel heeft een ernstige verstoring in de economie van een lidstaat op te heffen, i.e. voor de stabiliteit van de financiële sector. Zo heeft de Commissie tijdens de bankencrisis aan EU-lidstaten toestemming gegeven voor financiële steun aan banken.

- > Indien het kapitaalverkeer naar of uit derde landen ernstige moeilijkheden veroorzaakt of dreigt te veroorzaken voor de werking van de Economische en Monetaire Unie, kan de Europese Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de ECB, ten aanzien van derde landen vrijwaringsmaatregelen nemen (beperkingen of quota's opleggen). De minister van Financiën kan ter uitvoering van deze EU-maatregelen vervolgens voor Nederland beperkingen of quota's opleggen ten aanzien van het kapitaalverkeer van en naar derde landen.

Financieel verkeer

algemene keten

- - - - -> Informatie en afstemming
- - - - -> Instructies / overname bevoegdheden
- > Vrijwaringsmaatregelen / staatssteun toestaan
- > Maatregelen jegens instellingen en bedrijven
- > Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie

- AFM Autoriteit Financiële Markten
- cdK Commissaris van de Koning
- DNB De Nederlandsche Bank
- ECB Europese Centrale Bank
- JenV Justitie en Veiligheid
- TCO Tripartiete Crisismanagement Operationeel